

گواهی حلال برای حشرات خوراکی

ابراهیم عباسی^{۱*}، حمزه علی پور^۲، مظفر واحدی^۱، مصطفی موسی شعار^۳

- ۱- گروه حشره شناسی پزشکی، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی شیراز، شیراز، ایران.
 ۲- مرکز تحقیقات علوم بهداشتی، انستیتو بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی شیراز، شیراز، ایران.
 ۳- مدیر حوزه علمیه شفق، مرکز مدیریت و خدمات حوزه علمیه قم، قم، ایران.

اطلاعات مقاله	چکیده
دریافت مقاله: ۰۰/۲/۱۵	<p>سابقه و هدف: برای جلوگیری از کمبود مواد غذایی در جهان و به حداقل رساندن گازهای گلخانه ای، سازمان ملل استفاده از حشرات را برای تامین بخشی از پروتئین غذایی انسان ترویج داده است. بر این اساس، مردم انگیزه بیشتری برای مصرف حشرات خوراکی خواهند داشت و پیش بینی می شود تا سال ۲۰۲۳ بازار جهانی حشرات خوراکی افزایش قابل توجهی داشته باشد. کشورها موضع مشترکی در مورد تایید مصرف حشرات خوراکی ندارند. هدف از این پژوهش، گردآوری دیدگاه‌های علمای مذاهب چهارگانه اهل سنت در مورد استفاده از حشرات خوراکی بر اساس نظریه‌های قرآن و دین است.</p> <p>نتایج: تحلیل گفتمان انتقادی (CDA) به‌عنوان یک روش تحقیق می‌تواند کل فرآیند تحقیق را هدایت کند، در حالی که تحلیل محتوا روش اصلی تحقیق است.</p> <p>نتیجه‌گیری: شامل شاخص‌هایی است که هنگام تایید قانونی بودن غذاهای حشرات خوراکی باید در نظر گرفته شود. تازگی این تحقیق به محققان علوم اسلامی در استفاده از حشرات خوراکی کمک می‌کند. آنها می‌توانند با شناخت نظرات یکدیگر برنامه‌ای برای حشرات خوراکی تهیه کنند. در انتها لازم به ذکر است در بسیاری از مذاهب حشره‌خواری غیر مجاز و حرام می‌باشد.</p>
پذیرش مقاله: ۰۰/۳/۲۹	
<p>کلمات کلیدی: حشرات خوراکی تائیدیه اسلامی</p>	

استناد (ونکوور): عباسی الف، علی پور ح، واحدی م، موسی شعار م. گواهی حلال برای حشرات خوراکی. مجله پژوهشنامه حلال. بهار ۱۴۰۰؛ ۱(۴): ۵۸-۶۷.

مقدمه

۲۰۱۳، سازمان غذا و کشاورزی سازمان ملل متحد^۱ (FAO) گزارشی در مورد مصرف حشرات منتشر کرد که باعث محبوبیت جهانی آن و استقبال بی‌سابقه از این فرهنگ شد. فائو در گزارش خود، اظهار داشت که حشرات منابع غنی از پروتئین و مواد معدنی باکیفیت بالا هستند و مصرف حشرات روشی مؤثر برای خنثی کردن کمبود جهانی مواد غذایی پیش‌بینی شده و کاهش گازهای گلخانه‌ای است (۵، ۷). در سال ۲۰۱۵ و برای اولین بار در زمان مدرن، مصرف حشرات در برخی از کشورهای اروپایی محبوب شد. در حال حاضر هلند و بلژیک هر دو فروش مواد غذایی حاوی گونه‌های خاص حشرات فرآوری شده را مجاز می‌دانند (۸). در حال حاضر،

از زمان ماقبل تاریخ، مصرف حشرات (حشره‌خواری) یک سنت بشری بوده است. شواهد و مدارک اخیر باستان‌شناسی ثابت کرده است که انسانها در زمانهای باستان در مناطق مختلف جهان، از جمله برخی از مناطق ایالات متحده آمریکا، کانادا و مکزیک، حشره‌خوار بودند (۱-۶). با این حال، پیشرفتی که در اهلی کردن حیوانات و پیشرفت در تولید حیوانات، دستیابی به حیوانات را آسان‌تر و سریع‌تر کرد، باعث شد که به‌طور گسترده‌ای، حشرات خوراکی به‌عنوان مواد غذایی در زمان مدرن به فراموشی سپرده شوند (۱). علی‌رغم این پیشرفت، مصرف حشرات بخشی از فرهنگ غذایی بسیاری از نژادهای بشری در سراسر جهان است. در سال

* نویسنده مسئول: ابراهیم عباسی، آدرس پست الکترونیکی: ebrahimu2u@yahoo.com، شماره تماس: ۰۹۱۲۴۳۳۸۳۸۹

¹ Food and Agriculture Organization

اسلامی در برابر مصرف حشرات است که اخیراً توسط آژانس بین‌المللی در حال محبوبیت است. این امر به نهادهای صدور گواهینامه حلال اجازه می‌دهد تا از اختلافات میان دانشمندان کلاسیک که ممکن است در این دوره تولید جهانی غذا و فرامرزی امکان‌پذیر نباشد، خودداری کنند. همچنین می‌تواند ذینفعان مختلف غیر اسلامی در صنایع تولید مواد غذایی و محققان را در معرض برخی از مسائل در انتظار قرار گیرد که باید برای افزایش کیفیت فتوا (احکام اسلامی) در مورد مصرف حشرات مورد توجه قرار گیرد.

حشره‌خواری و صنایع غذایی حلال

بازار غذای حلال بسیار عظیم‌تر از آن است که توسط صنایع غذایی حشرات نادیده گرفته می‌شود. طبق گزارش گروه تحقیق و مشاوره تجزیه و تحلیل بازار بین‌المللی (IMARC) با عنوان «بازار غذای حلال: روند جهانی صنعت، سهم، اندازه، رشد، فرصت و پیش‌بینی ۲۰۱۸-۲۰۲۳» نشان داد که بازار جهانی غذای حلال به ارزش ۱,۴ تریلیون دلار در سال ۲۰۱۷ رسیده است. این گزارش پیش‌بینی کرده است که ارزش بازار تا سال ۲۰۲۳ به ۲,۶ تریلیون دلار آمریکا خواهد رسید، نرخ رشد سالانه (CAGR) بیش از ۱۱ درصد در بازه زمانی بین ۲۰۱۸ تا ۲۰۲۳ را نشان خواهد داد. با افزایش تعداد مسلمانان در جهان و با ادامه تحریک برای محصولات غذایی سالم و مورد اعتماد، بازار مواد غذایی حلال به‌عنوان یکی از سودآورترین و تأثیرگذارترین بازارها در دنیای تجارت معاصر خواهد شد. از طرف دیگر، دلایل مختلف به‌عنوان موارد قانع‌کننده‌ای که فراتر از محیط فرهنگی است، پیش می‌رود (۵). لازم است نهادهای صدور گواهینامه حلال موضعی صریح، یکپارچه و تزلزل‌ناپذیر نسبت به مصرف حشرات خوراکی داشته باشند. قابل ذکر است، فواید تغذیه‌ای و زیست محیطی مهم‌ترین مزایایی است که طرفداران مصرف حشرات خوراکی بر آن تأکید می‌کنند (۱۷، ۲۲). Vane-Wright شاید یکی از محققان نسبتاً اولیه‌ای بود که ارزش غذایی مقایسه‌ای حشرات خوراکی را انجام داد (۲۳). تیلور در کتابی با عنوان: «حشرات در تغذیه انسان» داده‌های مربوط

مصرف حشرات در حدود یکصد و سیزده کشور جهان به یک فرهنگ غذایی قابل قبول تبدیل شده است. پس از آن، بازار مواد غذایی مبتنی بر حشرات رشد فوق‌العاده‌ای را آغاز کرده و چندین صنایع غذایی شروع به کار در بازار کرده‌اند که ارزش آن تا سال ۲۰۲۳ به ۱,۲ میلیارد دلار خواهد رسید (۱).

شرح مشکل

تحقیقات نشان داده است که بین دین و مصرف یک تعامل وجود دارد (۹-۱۰)، و دین یکی از مهم‌ترین عوامل تعیین‌کننده انتخاب مصرف‌کننده است (۱۱-۱۷). چندین مطالعه وجود دارد که میزان قابل قبول بودن مصرف حشرات را در کشورهای غربی و سایر مکانهای مختلف مورد بررسی قرار داده است (۱۸-۲۱). در مورد مسلمانان، مقبولیت غذا در سراسر جهان به‌شدت به قوانین شرعی بستگی دارد که نهادهای صدور گواهینامه حلال را راهنمایی می‌کنند. با این حال، کتاب‌های فقه (قانون کانون اسلامی) حاوی نظرات مخالف متنوعی در مورد مصرف حشرات است. این جایگاه متحد بر دانشمندان معاصر و نهادهای صدور گواهینامه تأثیر گذاشته است. به‌عنوان مثال، در مورد حلالیت کارمین (E-120) که عصاره حشرات است و به‌عنوان رنگ خوراکی در برخی ادویه‌ها و طعم‌دهنده‌ها استفاده می‌شود، دو نظر مخالف وجود دارد. بعلاوه، برخی از استدلال‌های مطرح‌شده توسط برخی از نویسندگان در این زمینه در تحلیل دقیق مستدل نبوده است. آنها صرفاً روایات آرا و بدون تحلیل حقوقی هستند. با این کمبود ادبیات، آینده بازار حشرات و تصور مسلمانان از مصرف حشرات برای صنایع غذایی بین‌المللی و متصدیان اصلی در صنایع غذایی حلال پنهان است.

هدف اصلی این مقاله توضیح در مورد نظرات حقوقی در مورد مصرف حشرات است که در کتاب‌های قانون شرع اسلامی مستند است. این توضیح به‌عنوان یک چارچوب برای مشخص کردن برخی از موارد عملی که در مورد صدور گواهینامه حلال مواد غذایی مبتنی بر حشرات وجود دارد، عمل می‌کند. تازگی این مقاله در زمینه‌ی هموارسازی موضع

۱۰۰ گرم گوشت گاو فقط ۱۲,۵ میلی گرم روی است همان مقدار شپشک نخل حاوی ۲۶,۵ میلی گرم روی می باشد. در زمان های اخیر، نشان حلال فراتر از نشانگر مجاز بودن شرع رفته و تبدیل به نمادی از محصولات غذایی تمیز، بهداشتی، انسانی و مورد اعتماد شده که مورد توجه مسلمانان و غیرمسلمانان است (۲۶-۳۲)؛ بنابراین، نادیده گرفتن مزایای مختلف مصرف حشرات، بدون اثبات دقیق و قانع کننده دانشمندان، ضد الگوی حلال خواهد بود. علاوه بر این، همان طور که در اسلام مصرف مواد غیرحلال منع شده است، ممنوعیت کار بدون شواهد معتبر اسلامی، گناه سخت تر است. همان طور که بعداً خواهیم دید، قرآن نسبت به کسانی که غذای یا غذایی را که طیب (خوب، مقوی، سالم) است بدون توجیه ملموس منع می کنند را متخلف و خطاکار می خواند.

به علاوه، در قانون اساسی رژیم غذایی عمومی در اسلام آمده است: «تمام غذاها حلال محسوب می شوند تا زمانی که حرام بودن آنها ثابت شود». در این رابطه، در مواردی که نظرات مخالف در مورد مصرف حشرات وجود دارد، نیاز به بررسی انتقادی نظرات دانشمندان برای تجزیه و تحلیل شواهد ارائه شده، جهت کشف اعتبار هر نظر وجود دارد.

مصرف حشرات در اسلام

مصرف حشرات در فرهنگ عربستان

پیش از ظهور اسلام در عربستان، عرب ها به عنوان غذای موردعلاقه به مصرف ملخ عادت داشتند. ملخ برای اعراب به قدری قابل توجه بود که آنها آن را به عنوان غذا و دارو در یک ماده می دانستند، از این رو این جمله عربی آمده است: «وقتی ملخ ظاهر شد، همه داروها را دور بریزید». یک عرب همسرش را به دلیل تهیه غذاهای ملخ تحسین می کند. آنها به همان اندازه تخم های ملخ را مصرف می کنند و به نظر آنها این تخم ها مواد خاصی هستند که اشتهای آنها را برای گوشت فرو می نشاند.

اهمیت تغذیه ای ملخ برای اعراب شاید عامل آگاهی دقیق اعراب درباره مراحل مختلف دگرذیسی ملخ ها باشد.

به مقادیر غذایی را برای طیف وسیعی از حشرات جمع آوری کرد و پروتئین، چربی، کربوهیدرات، مواد معدنی، ویتامین و کالری آنها را با مقادیر گوشت گاو، بره، گوشت خوک، مرغ، ماهی، شیر و تخم مرغ مقایسه کرد. تیلور دریافت که حشرات حاوی پروتئین زیادی هستند، بعضی از آنها از گوشت گاو اصلاح شده، کالری چربی کمتری دارند. ترکیب اسید آمینه، اگرچه ایدئال نیست (تمایل به متیونین، سیستئین و تریپتوفان)، اما با افزودن پروتئین گیاهی مناسب مانند گلوتن ذرت به راحتی متعادل می شود. حشرات حاوی کلسیم، آهن، سایر مواد معدنی و برخی ویتامین ها، به ویژه ریبوفلاوین هستند. این نتایج با مطالعه نسبتاً اخیر تأیید شد (۲۴).

در یک مطالعه نتیجه گرفتند که نمره ارزش غذایی جیرجیرک، لارو شپشک نخل و کرم کنجاله به طور قابل توجهی سالم تر از گوشت گاو و مرغ بود و هیچ یک از شش حشره آزمایش شده از نظر آماری از گوشت گاو کم ارزش تر نبودند (۲۵).

اکثر حشرات خوراکی انرژی کافی و پروتئین دریافتی در رژیم غذایی انسان و همچنین نیازهای اسید آمینه را تأمین می کنند. ادعای Vane-Wright در مطالعه ی اخیر که نتیجه گرفت پروتئین حشرات می تواند تقریباً جایگزین تمام پروتئین مهره داران شود تأیید شد و طبق یافته های این مطالعه، حشرات همچنین دارای محتوای بالایی از اسیدهای چرب تک گانه و چندگانه ی غیراشباع هستند. آنها غنی از عناصر کمیاب مانند مس، آهن، منیزیم، منگنز، فسفر، سلنیوم و روی و همچنین ویتامین هایی مانند ریبوفلاوین، اسید پانتوتنیک، بیوتین و اسید فولیک هستند (۲۴).

هارتمن و سیگریست نتیجه گرفتند که حشرات دارای غلظت کمتری از کلسترول در کنار جیره مناسب اسیدهای چرب n-3 / n-6 هستند (۱۹). طبق مرکز بین المللی فیزیولوژی و اکولوژی حشرات (ICIPE)، چندین آمینو اسید ضروری به ویژه لیزین، ترئونین و متیونین که در رژیم های غذایی غلات و حبوبات محدود هستند، در حشرات خوراکی به مقدار کافی وجود دارد. در مقایسه با منابع مرسوم، حشرات خوراکی سرشار از روی هستند. به عنوان مثال، در حالی که

حدود ۴۰ دلار برای هر کیلوگرم، گران‌تر از گوشت، به فروش می‌رسد.

نظرات دانشمندان مسلمان کلاسیک در مورد مصرف حشرات

در میان علمای چهار مذهب اهل سنت (مدارس قانون شرع اسلامی) اتفاق نظر وجود دارد که ملخ، نوعی حشره، برای مصرف حلال است. این اجماع اجتناب‌ناپذیر است، زیرا حدیث صریح (سخنان و سنت‌های پیامبر) وجود دارد که از مصرف ملخ حمایت می‌کند. با این حال، نظرات فقها (فقه‌های اسلامی) در مورد انواع دیگر حشرات متفاوت هستند. این اختلاف به دلیل این واقعیت به وجود می‌آید که تمام روایات حدیثی درباره مجاز بودن حشرات فقط بر روی ملخ متمرکز شده‌اند و در مورد سایر حشرات نیز ساکت بوده‌اند. به طور خلاصه، دو مدرسه از چهار مکتب اهل سنت قانون شریعت اسلامی دارای دو عقیده کاملاً مخالف هستند، در حالی که دو مکتب دیگر با اختلاف اندکی روند اعتدال را گزیده‌اند. با این حال، هر چهار مکتب اهل سنت اتفاق نظر دارند که حشراتی که از طریق غذا رشد می‌کنند، مانند کرم‌های غذایی، حلال و مجاز هستند (۳۲).

قبل از اینکه به جزئیات نظرات محققان بپردازیم، در کتاب‌های کلاسیک قانون شرع اسلامی اصطلاحی وجود دارد که باید روشن شود. کلمه Hashrah که به طور گسترده به عنوان حشره ترجمه شده است، در ادبیات فقه (قانون شرع اسلامی) برای معنایی وسیع‌تر از حشره استفاده می‌شود. هنگامی که کلمه حشره (جمع: Hasharaat) در کتاب فقه ذکر شده است، گاهی اوقات به حشرات، جوندگان (مانند موش، جوجه تیغی و غیره) و خزندگان (مانند مارمولک‌ها، مارها) اشاره دارد. از این رو، مهم است که یک محقق احکام و نظرات علمی را در مورد Hasharaat (جمع Hashanah) به صورت مورد به مورد مطالعه کند. در بندهای بعدی، ما به بحث در مورد نظرات چهار مکتب اهل سنت به کلمه حشرات خواهیم پرداخت.

هنگامی که برای اولین بار از آن بیرون آمد، آن را (Qummus) صدا می‌کنند و زمانی که شروع به بال در آوردن می‌کند اما قادر به پرواز نیست آن را (Ad-debba) می‌نامند و (Khayfaan) هنگام اولین پرواز و (Katfaan) هنگام پرواز و متعادل ساختن بال خود می‌کند. آنها به همان اندازه نام دیگری را به گروه‌بندی و گردهمایی ملخ‌ها نسبت می‌دهند. به عشق ملخ، آنها فرزندان پسر خود را «Jundub» نام ملخ نر و «Jaradah» نام یک ملخ ماده برای دختران خود می‌گذارند.

هنگامی که اسلام به عربستان آمد، ملخ مورد توجه قرار گرفت و حلال شد که پیامبر اکرم محمد (صلی‌الله علیه و آل و سلم) فرمود: مصرف ماهی‌ها و ملخ‌ها به ما مجاز شده است (حلال است) (۳۳). به علاوه، از عبدالله بن ابی عوف نقل شده است که گفته است: «ما با پیامبر در شش یا هفت غزوات (غزوه‌ها، نبردها) شرکت کردیم و ما عادت داشتیم ملخ مصرف کنیم». این نکته به حشره‌خواری که در همه نبردهایی که حداقل طی نه سال در طول حیات پیامبر اسلام در مدینه به طول انجامیده است، اشاره کرده است (۳۱). مصرف ملخ محدود به زمان اضطرار در جنگ نیست، ابن ماجه از انس بن مالک نقل کرد که همسران پیامبر (صلی‌الله علیه و آل و سلم) سینی‌های ملخ را به یکدیگر هدیه می‌دادند (۳۳). این حدیث تأیید می‌کند که ملخ بیشتر در حال مصرف بوده است. عبدالله پسر عمر (جانشین دوم پیامبر اسلام خدا) نقل کرد که روزی از پدرش «عمر» در مورد ملخ سؤال شد و او گفت: کاش می‌توانستیم از آن یک کلاه (پر) داشته باشیم تا می‌توانستیم از آن بخوردیم عبدالله سپس اظهار داشت: او (عمر) ملخ را بسیار دوست دارد.

همه این روایات و بسیاری دیگر به طور قانع‌کننده‌ای ثابت کرده‌اند که مصرف حشرات بخشی از سنت اعراب بوده. تاکنون، مصرف ملخ یک غذای سنتی در عربستان سعودی، کویت، یمن، لیبی و برخی دیگر از کشورهای عربی می‌باشد. تجارت پرسود ملخ در عربستان سعودی و یمن، دو ریشه اصلی اجدادی عرب، انجام می‌شود و ملخ زنده در کیسه‌ها،

خوب است) را که خدا به شما حلال کرده، مصرف کنید و حرام قرار ندهید و تخطی نکنید. همانا خداوند ستمگران را دوست ندارد؛ و از چیزهای حلال- طیبیان (حلال و خوب) که خداوند به شما عنایت کرده بخورید و از خدایی که به او ایمان دارید، بترسید». طبق زبان‌شناسی قرآن، وقتی آیه‌ای از قرآن با جمله «یا ایها الذین آمنوا» باز می‌شود: قوانینی که ممکن است یک قاعده اجباری (انجام واجب یا ممنوع بودن آن) یا قوانین غیراجباری (توصیه‌شده، مذموم یا خنثی) گفته خواهند شد. با این حال، جمله آخر آیه که می‌گوید: «به‌راستی، خدا متجاوزان را دوست ندارد»، نشانه واضحی است که در اینجا حکم اجباری است؛ به عبارت دیگر، گناه مجازاتی است برای یک مسلمان که هرچه حلال و طیب است را تحریم کند. در نتیجه، هرگونه منع مصرف مواد غذایی باید با شواهد معتبری اثبات شود که نشان از حلال نبودن و طیب نبودن آن باشد.

با گفتن این نکته، باید توجه داشت که هیچ مذهبی از بین چهار مکتب اهل سنت، آیه‌ای مستقیم یا صریح از قرآن یا روایتی از حدیث را ارائه نمی‌دهد که مصرف حشرات را منع می‌کند؛ بنابراین، قضاوت در مورد حلالیت حشرات غیر از ملخ موضوع اجتهاد (استدلال قانونی، کسر و استنباط) خواهد بود که تحقیقات بیشتری را امکان‌پذیر می‌کند. در اینجا باید به خاطر داشت که وقتی نظرات اجتهادی مخالف و واگرایی وجود دارد، نظر صحیح بر اساس کیفیت استدلال‌های آن قضاوت می‌شود، نه با شمارش تعداد کسانی که چنین عقیده‌ای دارند. رویکرد کیفی مقدم بر رویکرد کمی در معرفت‌شناسی اسلامی و نظریه شواهد است. آنچه در زیر می‌آید این است که انتخاب نظر در مورد مصرف حشرات بین جمهوری (اکثریت) یا مکتب مالکی بر اساس طیب بودن یا نبودن حشره برخلاف خبیث است. برای انجام این کار، ما باید طیب را تعریف کنیم، جز حلال- طیبیان که چارچوب مفهومی نظارتی تعیین‌شده توسط قرآن است و توسط نهادهای صدور گواهی‌نامه حلال برای صدور گواهی‌نامه حلال برای مواد غذایی استفاده می‌شود که در مواد غذایی که به‌وضوح در قرآن یا حدیث ذکر نشده است.

مکتب حنفی که اکثر پیروان جهان اسلام را تشکیل می‌دهد و به چهل و پنج درصد از جمعیت مسلمانان می‌رسد. انواع حشرات را حرام و مواد غذایی حاوی حشره را ممنوع اعلام کرده است. آنها استدلال خود را بر اساس آیه‌ای از قرآن کریم (به‌عنوان مثال سوره اعراف آیه ۱۵۷) استوار کردند که مصرف خبیث یا پلید (سوء نیت، بدخیم و چیزهای ناپاک) را منع می‌کند. حنفی‌ها حشرات را کثیف و بدخیم و مکروه می‌دانند و یک فرد عادی از آنها منزجر می‌شود.

به‌طور خلاصه، در حالی که در مورد منع هر چیز خبیث بین همه دانشمندان اسلام اتفاق نظر وجود دارد، در مورد برچسب زدن برخی از حشرات به‌عنوان خبیث اتفاق نظر وجود ندارد. به همان اندازه روشن است که اساس بحث و اختلاف بین علمای هر چهار مکتب اهل سنت در مورد مصرف حشرات به خبیث بودن حشره (چیز بدخیم و کثیف) یا طیب (خوب، مغذی، قابل قبول توسط مردم) بستگی دارد. در حالی که بعضی از دانشمندان عقیده دارند که حشره خبیث است، مکتب مالکی آن را خبیث نمی‌داند مگر آنکه برای سلامتی انسان مضر باشد و از نظر فرهنگی غیرقابل قبول باشد.

روش

در این مقاله تحلیل گفتمان انتقادی (CDA) به‌عنوان یک روش تحقیق برای حل مشکل این تحقیق مورد استفاده قرار می‌گیرد. این روش برای این تحقیق مناسب است زیرا معمولاً برای مطالعه زبان نوشتاری در ارتباط با زمینه اجتماعی آن استفاده می‌شود. در این تحقیق، CDA برای زمینه‌سازی نظرات حقوقی کلاسیک در مورد مصرف حشرات در چارچوب فرهنگی اجتماعی فقها اسلامی مورد استفاده قرار گرفت. تحلیل محتوای کیفی همچنان روش تحقیق اصلی است که بیشتر برای بررسی ادبیات استفاده می‌کند.

بحث

پیش‌فرض تجزیه و تحلیل در اینجا بر اساس قانون عمومی اسلامی است که غذا را راهنمایی می‌کند آنچه در آیات قرآن آمده است: «ای کسانی که ایمان آورده‌اید! طیب (آنچه در مورد غذاها، چیزها، اعمال، عقاید و اشخاص

برای شروع، اجماع دانشمندان در مورد حلالیت ملخ که یک حشره نیز است، دلیل قانع کننده‌ای است که نظر عمومی مکتب حنفی را که خانواده حشرات را خبیث یا غیرطیب می‌داند، نفی کرد. علاوه بر این، شواهد فراوانی که ثابت می‌کند برخی از حشرات خوراکی مقوی، دارویی و غذای مورد علاقه بسیاری از نژادها در سراسر جهان هستند، بیشتر با استدلال کسانی که همه حشرات را «منزجر شده» می‌دانند، هیچ‌یک از افراد عادی نمی‌خواهند مصرف کنند، به همان اندازه می‌توان ادعا کرد که ملخی که تاکنون غذای مورد علاقه اعراب باقی مانده و در اسلام مجاز شناخته شده است، به همان اندازه یک حشره منزجر برای برخی دیگر از نژادها در جهان است که آنها نیز حشره‌خوار هستند اما ملخ مصرف نمی‌کنند (به‌عنوان مثال یورو در آفریقای غربی) در صورت عدم وجود شواهد روشن که مصرف حشرات را منع می‌کند، شاید بتوان گفت که ملخ مانند حشره به دلیل مقبولیت در فرهنگ عرب، همان‌طور که قبلاً توضیح دادیم، حلال شده و بعضی از فقه‌ها موارد دیگری را نیز در نظر گرفته‌اند. حشراتی که اعراب به‌عنوان خبیث مصرف نمی‌کنند زیرا در فرهنگ عرب منزجر شده‌اند؛ بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که نظرات فقهی مسلماً مبتنی بر یک تحلیل ذهنی است که با اطلاعات محدودی که در رابطه با موضوع در دسترس آنها است، شکل می‌گیرد.

در فقه اسلامی، نظرات ذهنی مربوط به فقه در مورد غذا «صرفاً» با توجه به فرهنگ آنها و مطابق با زمان و مکان تغییر می‌کنند. بنابراین، غذاهایی که به دلیل زمینه‌های فرهنگی توسط فقها ممنوع شده‌اند، این ممنوعیت برای همه مسلمانان، با عرف یا فرهنگ متفاوت که چنین غذایی را می‌پذیرد، لازم‌الاجرا نیست. این در روایات مشهود است، در کتاب صحیح بخاری، جایی که خالد بن ولید گفت: «یک داب بوداده (ماسوره، نوعی مارمولک وحشی) را نزد پیامبر اکرم (صلی‌الله علیه واله) آوردند». هنگامی که دست خود را به سمت آن برای خوردن آن دراز کرد، به او گفتند: «این یک مارمولک وحشی است.» بنابراین، دست خود را عقب کشید. خالد پرسید: «آیا خوردن آن حرام است؟» پیامبر گفت: «نه

قرآن با تأکید، تمام بشریت از جمله مسلمانان را به مصرف حلال (مجاز از نظر اسلامی) و همچنین طیب (خوب و قابل قبول، از نظر بهداشتی و معنوی کاملاً) سفارش و دستور می‌دهد. این دو جز در مفهوم‌سازی مصرف غذای حلال متقابلاً مقدس هستند. همان‌طور که بعداً روشن خواهد شد، کلمه طیب از نظر معنا گسترده‌تر از حلال است و در تعیین حلالیت-کلیدی است.

برای روشن کردن، کلمه طیب، طبق نظریه «تطبیق معنایی کامل» یک قرآن، باید یک کلمه منحصر به فرد باشد که معنای مورد نظر را کاملاً انتقال می‌دهد و نمی‌تواند با کلمه دیگری جایگزین شود آن را در کاربردهای عمومی عربی مانند «تحیر» استفاده کنید. در ریشه‌شناسی عربی، کلمه طیب از ریشه کلمه «Taaba» گرفته شده است که به معنای «خوب بودن»، «خوشمزه بودن»، «پاک بودن»، «قابل قبول بودن» و «تمیز و غیر آلوده بودن» است (۳۵).

در قرآن، طیب به‌عکس خبیث (نجس، تقلبی و آلوده) اشاره دارد که هم در مورد موجودات انسانی و هم غیر انسانی‌ها اعمال می‌شود. طیب با کلمه «طاهر» که معنی آن «پاک بودن» و عاری از آلودگی است، معنی یکسانی دارد، اما طیب معنای آن گسترده‌تر است، به توانایی تحقق کیفیت مورد تقاضا و تحقق بخشیدن به نتیجه نهایی اشاره دارد.

به‌علاوه، کلمه «Taaba» دارای یک بعد عاطفی است. برخلاف «طاهر» که عینی‌تر است زیرا فقط به رعایت استاندارد خلوص اشاره دارد، کلمه «طیب» ذهنی است زیرا نظرات فردی را نسبت به یک موضوع در نظر می‌گیرد؛ به عبارت دیگر، آنچه ممکن است از نظر کسی «طیب» باشد ممکن است از نظر دیگری «طیب» نباشد. این امر در آیات مختلف قرآن مشهود است، در جایی که «طیبه» یا «طیب» ظاهر می‌شود، مانند انتخاب زن برای ازدواج و هدایایی که همسر به شوهرش می‌دهد. در آن زمینه‌ها، طیب مفهوم سلیقه فردی و خودخواهی است.

تحلیل آرا فقیهان (فقهای اسلامی)

فراوانی که نشان می‌دهد حشرات می‌توانند کمک‌های اقتصادی و تغذیه‌ای ارزشمندی به دستگاه‌های غذایی یا خوراکی داشته باشند، هنوز هیچ قانون مشخصی برای وارد کردن حشرات به چنین دستگاه‌هایی وجود ندارد. تحقیقات آینده نیاز به بررسی چگونگی مدیریت منظم ارزش غذایی حشرات، ایجاد روش‌های فرآوری و ذخیره‌سازی روشن، تعریف روش‌های پرورش و اجرای مقررات مربوط به ایمنی غذا و خوراک دارد (۲).

نتیجه‌گیری

مصرف حشرات در اسلام کاملاً بیگانه و ممنوع نیست و محکومیت همه حشرات به‌عنوان حرام بدون استثناً یک خطای فنی و مغالطه تعمیم است. این امر در اجماع چهار مکتب سنی مبنی بر حلال بودن ملح و کرم‌های غذایی مشهود است. با این حال، در مورد دیگر حشرات خوراکی اتفاق نظر وجود ندارد. بر اساس تجزیه و تحلیل حقوقی، عقیده‌ای که مصرف حشرات را با برخی شرایط مجاز می‌داند مشهودتر و غالب‌تر است. با این وجود، یکی از مهم‌ترین نیازهایی که باید قبل از تأیید حلال بودن یک محصول غذایی مبتنی بر حشرات مورد بررسی قرار گیرد، نتایج تجزیه و تحلیل خطر و همچنین کیفیت غذایی هر حشره‌ای است که به بازار عرضه می‌شود. سپس انتخاب این نوع مواد غذایی، به‌عنوان مقبولیت فردی، به مصرف‌کننده واگذار می‌شود، اما نباید از این قبیل مواد غذایی صلاحیت حلال را رد کرد. با توجه به افزایش روزافزون جمعیت و کاهش منابع غذایی با منشأ دامی و گیاهی خصوصاً به دلیل تغییرات آب و هوایی ایجاد شده در سالیان اخیر، باستی مطالعات بیشتری در زمینه خصوصیات تغذیه‌ای حشرات به‌عنوان یک منبع جایگزین توسط محققین انجام پذیرد. همچنین ارائه دستورالعمل‌های مدون از سوی روحانیون و مراجع تقلید برای مصرف حشرات به‌عنوان منابع غذایی، در آینده‌ای نزدیک، ضروری می‌باشد.

توصیه برای آینده‌پژوهی

اما در سرزمین مردم من یافت نمی‌شود و به همین دلیل است که من دوست ندارم آن را بخورم»؛ بنابراین، خالد شروع به خوردن آن کرد درحالی‌که رسول‌الله به او نگاه می‌کرد (۳۶).

از این روایت می‌توان استنباط کرد که اگر بدون شک این عقیده را بپذیریم که خانواده حشرات منزجر شده‌اند، این نظر ذهنی و نسبی است زیرا مسلمانانی هستند که فرهنگ آنها مصرف برخی حشرات را مجاز می‌داند و آن را منزجر نمی‌دانند. این باعث می‌شود که عقیده‌ای که اجازه مصرف حشرات را می‌دهد ترجیح داده شده و مورد قبول‌تر باشد. این نظر با اصل کلی اسلامی در مورد مصرف غذا پشتیبانی می‌شود که می‌گوید: «همه مواد غذایی حلال هستند، مگر اینکه با شواهد معتبری مبنی بر حرام بودن آنها ثابت شود» و همچنین جهانی بودن پیام و قانون اسلامی که فراتر از نژادها، قبایل و ملت‌ها است.

بنابراین، آنچه باید مهم‌ترین مسئله در تأیید حلال بودن یک حشره باشد، ویژگی‌های غذایی و ایمنی برای سلامتی انسان است، درحالی‌که انتخاب مصرف آن به فرهنگ و سلیقه فرد بستگی دارد. ذکر یک حشره مورد استفاده در غذا در جدول مواد غذایی کافی است تا یک مصرف‌کننده انتخاب کند. در مورد ایمنی مصرف یک ماده بهداشتی و برای سلامتی انسان یک قانون کلی در اسلام است، قبل از اینکه حشره‌ای به‌عنوان طیب شناخته شود، باید با شواهد واضح مشخص شود که برای مصرف انسان بی‌خطر است. بر این اساس، موارد بسیاری وجود دارد که باید در رابطه با برچسب حلال غذای حشره محور حل شود. به‌عنوان مثال، یک آنالیز غذایی توسط سازمان ایمنی غذایی اروپا (EFSA) در سال ۲۰۱۵ تأکید کرد که عدم اطمینان و شکاف زیادی در مورد استفاده از حشرات و محصولات آنها به‌عنوان غذا و خوراک وجود دارد (۳۷).

استفاده از حشرات به‌عنوان غذا در مقیاس وسیع نیاز به تحقیق در مورد روش‌های فرآوری و آماده‌سازی به‌عنوان غذا و ایمنی سم‌شناسی، میکروبی و بهداشتی و همچنین پتانسیل آلرژی‌زایی احتمالی دارد (۱۹). با وجود مطالعات

حشره اتفاق می‌افتد و ممکن است برای متابولیسم حشرات بی‌ضرر باشد اما برای سلامت انسان خطرناک، فعال باشند. با فعالیت‌های فرهنگی مداوم برای مصرف حشرات، گنجینه‌ای جدید و بازار عظیمی برای صنایع غذایی حلال به‌عنوان یک صنعت غذایی معتبر و با اخلاق در حال گشودن است. هرگونه نقش فعال توسط یک سازمان صدور گواهی‌نامه حلال نه تنها راهی روشن برای رشد صنایع غذایی مبتنی بر حشرات در سراسر جهان فراهم می‌کند بلکه به همان اندازه به‌عنوان یک بدنه قابل اعتماد در محدوده خطوط قرمز اسلامی شناخته می‌شود که از نیازها و گفتمان‌های معاصر در این زمینه آگاه است.

تضاد منافع

نتایج حاصل از این مطالعه با منافع نویسندگان و محققان در تعارض نیست.

References

- Shockley M, et al. Edible insects and their uses in North America; past, present and future, Edible insects in sustainable food systems. Springer. 2018;55-79.
- Dobermann D, Swift J, Field L. Opportunities and hurdles of edible insects for food and feed. Nutrition Bulletin. 2017;42(4):293-308. <http://dx.doi.org/10.1111/nbu.12291>
- McGrew W.C. The 'other faunivory' revisited: insectivory in human and non-human primates and the evolution of human diet. Journal of human evolution. 2014;71: 4-11. <https://doi.org/10.1016/j.jhevol.2013.07.016>
- Lesnik, J.J. Termites in the hominin diet: A meta-analysis of termite genera, species and castes as a dietary supplement for South African robust australopithecines. Journal of human evolution. 2014;71: 94-104. <https://doi.org/10.1016/j.jhevol.2013.07.015>
- Van Huis A, et al. Edible insects: future prospects for food and feed security. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations. 2013
- Yen A.L. Edible insects: Traditional knowledge or western phobia? Entomological research. 2009; 39(5):289-298. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1748-5967.2009.00239.x>
- Durst P.B, et al. Forest insects as food: humans bite back. Thailand: Bangkok; RAP publication. 2010.

برای پر کردن شکاف دانش موجود، در مورد توانایی سم‌شناسی، میکروبی، بهداشت و احتمال آلرژی‌زایی حشرات خوراکی، تحقیقات بیشتری باید انجام شود. گفته شده است که برخی از حشرات حاوی برخی مواد هستند که ممکن است برای مصرف انسان مفید یا مناسب نباشد. در این راستا، تحقیقات غذایی حلال با مطرح کردن الزامات اسلامی که ممکن است شامل سایر مواد از نظر اسلامی باشد که ممکن است در برخی حشرات وجود داشته باشد، باید نقش فعالی در تحقیقات در رابطه با حشرات خوراکی داشته باشد. این منجر به لیست حشراتی می‌شود که می‌توانند به‌عنوان حلال گواهی شوند.

اکنون که حشره‌شناسی جهانی مردم را به سمت تولید انبوه حشرات خوراکی سوق می‌دهد، لازم است نهادهای صدور گواهی‌نامه حلال در وضع قوانینی که بر روند تولید حشرات و ایمنی آن بر اساس فرآیند بیوشیمیایی که در

- House J. Consumer acceptance of insect-based foods in the Netherlands: Academic and commercial implications. Appetite. 2016; 107: 47-58. <http://dx.doi.org/10.1016/j.appet.2016.07.023>
- Zick Varul M. After heroism: Religion versus consumerism. Preliminaries for an investigation of Protestantism and Islam under consumer culture. Islam and Christian-Muslim Relations. 2008; 19(2): 237-255. <http://dx.doi.org/10.1080/09596410801924046>
- Karner C, Aldridge A. Theorizing religion in a globalizing world. International Journal of Politics, Culture, and Society. 2004; 18(1): 5-32. <http://dx.doi.org/10.1023/B:IJPS.0000048105.59395.d0>
- Moira P, Sarchosis D, Mylonopoulos D. The religious beliefs as parameter of food choices at tourist destination The case of Mykonos. 2017. <http://dx.doi.org/10.20431/2455-0043.0403001>
- Zainuddin A, Shariff S.M. Preferences for Halalan Toyyiban retail supply chain certification: A case of hypermarket. Procedia economics and finance. 2016; 37: 405-411. [http://dx.doi.org/10.1016/s2212-5671\(16\)30144-7](http://dx.doi.org/10.1016/s2212-5671(16)30144-7)
- Freidenreich D.M. Foreigners and their food: Constructing otherness in Jewish, Christian, and Islamic law. United States: California: Univ of California Press; 2011 <http://dx.doi.org/10.1525/california/9780520253216.001.0001>

14. Collins N, Friedrich L, Posthauer M.E. The Nutritional Melting Pot: Understanding the Influence of Food, Culture, and Religion on Nutrition Interventions for Wound Healing. *Ostomy wound management*. 2009. 55(5).
15. Just D.R, Heiman A, Zilberman D. The interaction of religion and family members' influence on food decisions. *Food quality and preference*. 2007; 18(5): 786-794.
<http://dx.doi.org/10.1016%2Fj.foodqual.2007.01.008>
16. Dindyal S, Dindyal S. How personal factors, including culture and ethnicity, affect the choices and selection of food we make. *Internet Journal of Third World Medicine*. 2003; 1(2): 27-33.
<https://doi.org/10.5580/2231>
17. Feeley-Harnik G. Religion and food: An anthropological perspective. *Journal of the American Academy of Religion*. 1995; 63(3): 565-582.
18. Orsi L, Voegel L.L, Stranieri S. Eating edible insects as sustainable food? Exploring the determinants of consumer acceptance in Germany. *Food Research International*. 2019; 125: 108573.
<http://dx.doi.org/10.1016/j.foodres.2019.108573>
19. Hartmann C, Siegrist M. Insects as food: Perception and acceptance. Findings from current research. *Ernahrungs Umschau*. 2017; 64(3): 44-50.
<http://dx.doi.org/10.4455/eu.2017.010>
20. Megido R.C, et al. Consumer acceptance of insect-based alternative meat products in Western countries. *Food Quality and Preference*. 2016; 52: 237-243.
<http://dx.doi.org/10.1016/j.foodqual.2019.04.011>
21. Barennes H, Phimmasane M, Rajaonarivo C. Insect consumption to address undernutrition, a national survey on the prevalence of insect consumption among adults and vendors in Laos. *PloS one*. 2015; 10(8): e0136458.
<https://dx.doi.org/10.1371%2Fjournal.pone.0136458>
22. Al-Jauziyyah I.Q. *I'lam al-Muwaqqi'in 'an Rabb al-'Alamin*. Beirut: Dar al-Jil; 1973. [In Arabic]
23. Vane-Wright R. Why not eat insects? *Bulletin of Entomological Research*. 1991; 81(1): 1-4.
<http://dx.doi.org/10.1017/S0007485300053165>
24. Kouřimská L, Adámková A. Nutritional and sensory quality of edible insects. *NFS Journal*. 2016; 4: 22-26. <http://dx.doi.org/10.1016/j.nfs.2016.07.001>
25. Rumpold B.A, Schlüter O.K. Nutritional composition and safety aspects of edible insects. *Molecular nutrition & food research*. 2013; 57(5): 802-823. <https://doi.org/10.1002/mnfr.201200735>
26. Wilkins S, et al. The acceptance of halal food in non-Muslim countries: Effects of religious identity, national identification, consumer ethnocentrism and consumer cosmopolitanism. *Journal of Islamic Marketing*. 2019. <http://dx.doi.org/10.1108/JIMA-11-2017-0132>
27. Wibowo M.W, Ahmad F.S. Non-Muslim consumers' halal food product acceptance model. *Procedia Economics and Finance*. 2016; 37: 276-283.
[https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(16\)30125-3](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(16)30125-3)
28. Hussain I, et al. Integrating factors influencing consumers' halal products purchase: Application of theory of reasoned action. *Journal of international food & agribusiness marketing*. 2016; 28(1): 35-58.
29. Mathew V.N. Acceptance on halal food among non-Muslim consumers. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. 2014; 121: 262-271.
<https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.01.1127>
30. Golnaz R, et al. Non-Muslims' awareness of Halal principles and related food products in Malaysia. *International food research journal*. 2010; 17(3): 667-674.
31. Khan M., *Sahih Al-Bukhari (Vol 8)*. Riyadh: Maktaba Dar-us-Salam; 2007. [In Arabic]
32. Al-Nawawi A.-I.M., *Al majmu'syarhumuhazzab. :* Dar Al-Kotob Al-Ilmiyah; 2007. [In Arabic]
33. Majah I, ibn Yazid M. *Sunan Ibn Majah*. 2015.
34. Schleifer A. *The World's 500 Most Influential Muslims*. Amman: Jordan; Jordan National Library. 2019(10): 44.
35. Tajudeen A.L, Abdul-Rahman I. Contamination of halal food products: Insights on theological rulings, in *Muslim Piety as Economy*. 1st edition. Routledge; 2019; 129-146.
36. Al-Bukhari M. *Sahih al-Bukhari*. Dar Ul-Hadith; 1978 [In Arabic]
37. Bußler S, et al. Recovery and techno-functionality of flours and proteins from two edible insect species: Meal worm (*Tenebrio molitor*) and black soldier fly (*Hermetia illucens*) larvae. *Heliyon*. 2016; 2(12): e00218.
<https://dx.doi.org/10.1016%2Fj.heliyon.2016.e00218>

Halal Certification for edible insects

Ebrahim Abbasi^{1*}, Hamzeh Alipour², Mozaffar Vahedi¹, Mostafa Mosashoar³

1-Department of Medical Entomology, School of Health, Shiraz University of Medical Sciences, Shiraz, Iran.

2-Research Center for Health Sciences, Institute of Health, Shiraz University of Medical Sciences, Shiraz, Iran.

3-Director of Shafaq Seminary, Qom Seminary Management and Services Center, Qom, Iran.

ARTICLE INFO

Received: 5 May 2021

Acceptance: 19 June 2021

Keywords:

Edible Insects
Certificate
Islamic

ABSTRACT

Background and objective: To prevent food shortages in the world and minimize greenhouse gases, the United Nations has promoted the use of insects to provide part of the human food protein. Accordingly, people will be more motivated to consume edible insects, and the global market for edible insects is projected to increase significantly by 2023. Countries do not have a common position on certifying the consumption of edible insects. The purpose of this study is to collect the views of scholars of the four Sunni religions on the use of edible insects based on the theories of the Qur'an and religion.

Results: Critical Discourse Analysis (CDA) as a research method can guide the whole research process, while content analysis is the main research method.

Conclusion: Includes indicators that should be considered when confirming the legality of insect foods. The novelty of this research helps Islamic sciences researchers in using edible insects. They can develop a program for edible insects by getting to know each other's opinions. In the end, it should be noted that in many religions, consumption of edible insects (Entomophagy) is illegal and haram.

Use your device to scan and read the article online

Citation (Vancouver): Abbasi E, Alipour H, Vahedi M, Mosashoar M. Halal Certification for edible insects. Journal of Halal Research. Spring 2021; 4(1):58-67. [In Persian] <https://doi.org/10.30502/H.2021.284875.1070>

*Correspondance to: Ebrahim Abbasi, Email: ebrahimu2u@yahoo.com, Tel: +98-09124338389

